
Književna poročila

Zakaj v namišljeni bridkosti
zemljan ne spomni se modrosti:
čim več veselja drugim daš,
tem več ga v srcu sam imaš?

Vse take iveri niso ponazorjene v posebnih pesmih, precej jih je nanizanih pod geslom «Utrinki», n. pr. «Mnogi se potijo dan in leto za prihodnost, nikdar doživeto», ali: «Kdor vesel odpušča mnogo, njega svet ne sodi strogo», ali: «Kar nas prijetno vara, življenje najbolj čara» itd.

Drugi del, po večini slike iz prirode, mi najbolj ugaja kot celota. Nalik Jenkovim «Obrazom» nahajaš tod razne ubranosti od zgodnje vigredi, ki še vprašuje:

Zakaj, usoda, mrko terjaš
pokore toliko od nas,
poprej ko milostno dovoliš
lepoti gledati v obraz?!

preko «Majniškega jutra», ko «solnce pilo rosne je zdravice», pa do hladne dobe, ko

Stoji pred hišo starka,
v očeh ji bdi resnoba,
za njo mladost žareča,
pred njo temina groba.

Tretji oddelek prinaša ponajveč ljubavne melodije, o katerih ne veš, ali jih ne bi kazalo pustiti po različnih albumih, četrti pa odseva pesnikovo razmerje do daljnega rodnega doma. Iz celotne zbirke so mi najbolj pogodu: Stare gosli, Brezi, V majniškem jutru (razen tretje predzadnje vrstice), Poletna modrost, Pogled, dekle..., Večna lepota, O polnoči (dasi zadnja misel ni izvirna), Izgubljeni raj. — Reminiscence ti večkrat kvarijo ugodni dojem: «Rad bi» in «Spomladi» (Župančič), Na deželi (Golar), Hrepenenje, Naš Narodni dom (Gregorčič), Jesen (Jenko). Drugod sem se domislil Cimpermana, Moleta, Preserna in še nekaterih. Verzi tekó gladko, ritem je skaljen samo enkrat na str. 21. in 23. Mašil ni, razen str. 20.: kot turist' t a m vrh Triglava. Kdor bi izpustil «tam» in pisal «turisti», bi dosegel polnoglasnejši stih. Nekateri ukrasi so prav posrečeni, preseneti pa vas primera: k o t h i j a c i n t po južnem morju v daljino mirna misel plava (32). Težkih pesniških oblik ni, če ne upoštevamo dveh sonetov. Stiki so skoro vselej dobri (slab: pritòk — otrók, 10), često bogati in še notranji. Jezik je domala brezhiben, samo namestu slónil (13) naj bi stalo slonel, «žena se poroči z milijonarjem» (22), od veselja vnet (38), z brzimi krili leteti (58). V pisavi je nekaj zastarelih oblik, prave so: poželenje (19), laže ali laglje (23), vdan (25), vžgati (32), gnezdece (33), ličece (44), zvonjenje (34), bedeti (43), utolažiti (44), rdeč (56), lučca (67), preden (63), mimo (71), tovarišija (80), ustvariti (88).

A. D.

Fr. Jaklič, *Zadnja na grmadi*. Zgodovinska povest. Mohorjeva knjižnica 6. Na Prevaljah 1925. Str. 268.

Prvi dokazani sežig vešče ali čarodejice se je zagrešil menda leta 1275. v Toulousi, dasi je to vražarstvo po izjavah nemških učenjakov starogermanskega izvora, češ, coprnice so potomke tevtonskih duhovnic in zdravnic. Po 13. stoletju so se jele določati stroge kazni za čarobo. «Sachsenspiegel» šteje čarovništvo enakovredno z zastrupljanjem in nejevero ter preti vražjevkam in veščkam s smrtjo. Usodna zmota je prešla početkom 15. veka s francoskih tal

Književna poročila

na švicarska. Tristoletna dušna epidemija, ki je pobrala nebroj človeških žrtev, je dosegla vrhunca v 17. stoletju. Niti nežna mladost niti matora starost te ni čuvala ovadbe ali obsodbe: celo visoki cerkveni dostojanstveniki in plemiči so morali često v klado in na grmado. Na Britanskem je bil postavljen poseben general za izsledovanje hudičevih namestnic in dekel. Na evropskih tleh se je poslednja uradna usmrtitev izvršila v Švici, kjer je bila leta 1782. v Glarusu spaljena krščenica Ana Göldijeva. Seveda je še potehmal zaslepljeno ljudstvo samo večkrat napalo ter ubilo kako osumljeno babšce, tako v Mehiki, Angliji, Nemčiji. V prosvetljeni Ameriki, če se točno spominjam, so upepelili zadnjo hudičevko okoli 1860.

Sramotna doba človeške misli ali boljše nezmisli je pogosto zamikala pisatelje s svojimi krvavimi dogodki. Posebno dojemljivo je popisal Balzac takšno pravdo v *Succubu* (*Contes drolatiques*) in Coster v *Ulenspieglu*. Bolj pozabljena pa je izvirna kamniška povest iz leta 1670., «Čarovnica s Karneka», ki jo je J. Ogrince objavil leta 1872. v mariborski «Zori» in ki se zaključuje z besedami: «Tu na grmadi so časi zažigali copernice. Zadnja je Ida bila — Trebuščakova hči.» Za ribniško okolico je v «Mladiki» priobčil in sedaj dal ponatisniti slično tragedijo Fr. Jaklič iz Podgorice pri Dobrépoljah.

Zapisnik te pravde je leta 1864. v knjigi «Ribniška dolina na Kranjskem» obelodanil v slovenskem prevodu njegov krajan A. Lesar, katehet in učitelj slovenščine v ljubljanski višji realki. Lucija Krzničeva je bila zbog takratne psihoze trpinčena leta 1701., torej 67 let poprej, nego je Marija Terezija odstranila pregreho čarodejstva iz zakonodaje. Čeprav Jaklič nekam enostransko valí odgovornost za podobne justične umore na posvetno gosposko, je «Zadnja na grmadi» vendar dobra ljudska povest o «klekaricah», kakor je M. Ravnikar po domnevem shajališču na Kļeku krstil zlodejske veščice in vražarice. Kot bližnji sosed ribniški okolici je avtor dobro pogodil tamkajšnje kraje ter običaje, ki se v dobršni meri zrcalijo tudi iz pristne ondotne govornice. Nekaj izrazov utegne biti manj znanih širjemu občinstvu, n. pr. balite (iz wallen?), branjak, bentiti (iz hrvaške kletvine?), cimaraka (*Zimmerhacke*), kleštra, kov (kakóv), mrkaj, prvotna oblika za današnji «mrčes», nihče ničasto, kar se pa menda govori «ničče ničasto», stagne (stegné), štrama in nekaj izvedenk. Po narodni izreki so zabeleženi: Ribensčica (Ribniščica), vranč (vranič = vrag), zlodi (zlodej). Dvomim pa, da bi domačini sklanjali po lužiškosrbskem načinu Slemenov (5, 114) namesto Slemen. Nasprotno pa pogrešam sklonila *ov* pri moškem samostalniku okovi — okovov (148, 155). Po napačni analogiji sta zvarjena deležnika brisajoč (22) in iskajoč (137) za brišoč, oziroma iščoč.

Tiskarji bi morali imeti dobro podkovanе korektorje. Kako naj se pisatelj, osobito če je v letih, zanima za dlakocepni nauk, naj li rabim noter ali notri (67, 161), vsipati ali usipati, ugnatati (5, 38), vendar ali vseno (138), brežki (t. j. nizki bregovi) ali pridevnik breški (90)? Pretekli pogojnik je manjkrat nego pri drugih piscih zamenjan s sedanjim (27, 57). Prav obilo pa srečujem nedomači svojilni zaimek pri telesnih delih: položila je roko na njegovo ramo (24), redko pa pravilni dajalnik osebnega: sneli so ji železje z rok (161). Samo enkrat se je zarotil po slovanski šegi: na mojo dušo (134), kakor se zaklinja tudi Čeh: na mou duši, drugače pa vselej z germanskim *pri*. Dasi je ponekod v zanikrnem govoru prehodnik pomešan z neprehodnikom, vendar ne velja zamenjavati: ugasiti in ugasniti, osupiti in osupniti. Včasih se dovršnik šopiri namestu nedovršnika: počne — počenja (164). Nepotrebni so dolgi ponavljalni glagoli kot razširjati (namesto širiti), oskrunjati (skruniti), prepchavati (pehāti), napolnjevati

Književna poročila

(polniti), umerjati (meriti), preklinjevati (kleti, preklinjati), obdolževati (dolžiti), prikimavati (kimati). Neslovensko je: sklenil je, da vztraja (181, da bo vztrajal!). Dr. Breznik graja soznačnice, tuje po korenu ali pomenu in ki jim lahko najdeš dobrih domačih namestnic: cilj, dopasti, drenati se, jenjati, konec jemati, merodajen, naenkrat, nahajati se, podati se kam, lončar je mladenko poročil (40), prestati, ubogati. Jaz bi še dodal: goljufati, kregati, žugati in dr.

F. Potočan.

France Kotnik, Storijske. Koroške narodne pripovedke in pravljice. Mohorjeva knjižnica, 3. Na Prevaljah 1924. Str. XVI + 112.

V splošnem je knjižica hvale vredna. Ker pa je plod nekega kompromisa, ki se mu je bilo iz denarnih razlogov težko izogniti, ne bo povsem ustrezala niti znanstvenim krogom niti širokim slojem povprečnega čitateljstva. Folkloristi in filologi bi z obilo večjim veseljem pozdravili tako zbirko, če bi bila do konca zabeležena v pristno narodni govorici, preprosti bralec pa bo nemara štel nekatere inačice za premalo zanimive enačice. Saj so posamezni primeri, n. pr. «O coprskih bukvah na Djekšah», brez jedrnate vsebine in bi si navzlic svojemu ritmu in navzlic stikom osvojile slušateljstvo samo tedaj, ko bi jih pravil človek, ki umeje sijajno «prefatovati». Seveda pa so vmes tudi precej dramatične zgodbe (Vrbsko jezero, Jama ob grebinjski cesti i. dr.). Trenutno zajemljiva je povest o «grdih» celjskih grofih.

Uvodoma je prof. dr. Kotnik navedel na 11 straneh precej bibliografskih in drugih koristnih podatkov o teh 84 storijskih, od katerih jih je 22 vzeti iz starejših tiskanih virov. Te ali one pripovedke sem se domislil iz čitank za osnovne ali srednje šole. Snovno kajpak niso do korena samorodne. Indoevropsko blago, ki se je kraju primerno prikrojilo po slovenskem Korotanu. Koliko podobnih podrobnosti najdeš v ljudskem slovstvu drugih narodov! Vzemimo samo pravljice o kralju Matjažu, ki sem jim nedavno zasledil prav sorodno drugačico pri dolnjelužiških Srbih. Ali pa o Zlodejevem mostu, ki jo je uporabil kot goriško izročilo že Klodič-Sabladoski v epu «Livško jezero» v zastranici o ukanjenem vragu. Potem o hvaležnem medvedu, spominjajočem Androkleja in njegovega leva. O pavlihovem sestanku s papežem ste bržkone že brali v Costerjevem Ulenšpieglu, I, 53.

Razporejene pa so te pravljice po tvarinski sličnosti: povodni mož (Korošci kakor Lužičani ga zovejo samo vodnega moža), žalik žene, zaklete deklice, zmaji, Kolomonove bukve, bela kača, ajtiološke, zgodovinske, o Lahih, rudniki, kazni pregreham, legende, živalske, pavliha, prerokovanja. Dodani so jim viri, imenik krajev in rek, opombe. Neoporečna razčlenitev je tu pa tam dovolj težka. Tako bi legendo št. 75. brez nikakršne kvare smeli uvrstiti pod vzrokoslovno poglavje, saj nam razlaga, zakaj je čmrčič (gliva, imenovana tudi smrček) tako jamičast in zakaj se škrjanec kliče tudi žerjavec, ko si je s Kristom v nebo leteč osmodil peruti pri solncu kakor ob žerjavici.

Nekaj krajevnega obeležja razbereš iz jezikovnih krajev ali lokalizmov: naten (tnalo), Uršlji in Priblji, juckati, prestavljati (seliti) se, prédeno (za nemško štreno), dobro obstati, vigredi (spomladi), kragulj (zvon), tolsto (debelo) gledati, izdan (zaklet) grad, preseči (hrv. nadkriliti je germanizem), srepe razvaline, mir (zid), zibniti (izginiti), terba (nerodna ženska), pomanjševalnice na -ej, oselski, primatljati, čindrati, bolijé (kuga), mrtovski, izarce (jezerce), mostnik, tutujka, varučka, muzniti, zabranica itd. **Prerokilo** bi pač kazalo pisati z istim obrazilom kot šiviljo. Mestoma naletiš na pristna krajevna imena (n. pr. Osovščica), ki se zbog ponemčevanja naglo gubé in bi jih bilo čim prej zbrati.